

> DÜNYANIN NERESİNDEYİM?

Harita: Yeryüzünün tamamının veya bir kısmının, kuşbakışı görünüşünün belirli bir oranda küçültülerek düzlem üzerine aktarılmasına **harita** denir.

Bir çizimin harita olabilmesi için;

- Kuşbakışı çizimin olması
- Ölçek kullanılması
- Düzlem üzerine aktarılması gerekir.

Ölçek: Haritalardaki **küçültme** oranına ölçek adı verilir.

Geoit: Dünya'nın Ekvator'dan şişkin, kutuplardan basık olan kendine özgü şekline geoit adı verilir.

Ekvator: Dünya'yı tam **ortadan ikiye ayırdığı varsayılan hayalî çizgiye** Ekvator adı verilir.

- Ekvator ile kuzey kutup noktası arasında kalan küreye kuzey yarım küre denir.
 - Ekvator ile güney kutup noktası arasında kalan küreye güney yarım küre denir.
- Yer ekseninin Dünya'yı kestiği kabul edilen yerlere **kutup noktası** denir. Kuzey yarım kürede olana Kuzey Kutup Noktası, güney yarım küredeki de Güney Kutup Noktası denir.

Paralel: Ekvatora **paralel** olarak birer derecelik açılarla çizilmiş çizgilere denir.

Paralellerin Özellikleri

- Başlangıç paraleli Ekvator'dur ve aynı zamanda **en büyük paralel** dairesidir.
- Ekvatorun kuzeyinde **90**, güneyinde **90** olmak üzere **180 paralel** vardır.
- Ekvator'dan uzaklaştıkça paralellerin boyları kısalmır kutuplarda nokta halini alır.
- Ekvatordan uzaklaştıkça paralellerin dereceleri büyür.
- Ardışık iki paralel arası mesafe her yerde **111 km'dir**.

Meridyen: Bir kutup noktasından başlayıp diğer kutup noktasına uzanan paralelleri dik açıyla kesen **yarım çemberlere meridyen** denir.

Meridyenin Özellikleri

- Başlangıç meridyeni, İngiltere'nin başkenti Londra yakınlarındaki **Greenwich (Griniç)** gözlemevi üzerinden geçen meridyendir ve **0°** ile gösterilir.
- Greenwich'in doğusuna Doğu Yarım Küre, batısına Batı Yarım Küre denir.
- Doğu Yarım Küre'de **180** ve Batı Yarım Küre'de **180** olmak üzere toplam **360** meridyen vardır.
- Başlangıç meridyeninden uzaklaştıkça meridyenlerin derecesi büyür.
- Meridyenlerin boyu birbirine **eşittir**.
- Ekvator'da meridyenler arasında mesafe **111 km'dir**. Ekvator'dan uzaklaştıkça meridyenler arası mesafe daralır.
- İki meridyen arası mesafe **4 dakikadır**.

COĞRAFİ KONUM

Coğrafi Konum: Herhangi bir ülkenin, bölgenin ya da şehrin dünya üzerinde bulunduğu yerin belirtilmesine **coğrafi konum** denir.

Coğrafi konum, **mutlak (matematik) konum** ve **göreceli (özel) konum** olarak ikiye ayrılır.

Bir bölgenin veya ülkenin coğrafi konumu, büyüklüğü, iklimi, yer altı ve yer üstü kaynakları gibi özelliklerinin ülkeler arası politikada oynadığı rollerden kaynaklanan konumuna **jeopolitik konum** denir.

Mutlak (Matematik) Konum: Dünya üzerinde bulunan herhangi bir yerin **paralel** ve **meridyenlere** göre belirtilmesine mutlak konum denir.

Ülkemizin Mutlak Konumu

- Ülkemiz **36°-42°** kuzey paralelleri ile **26°-45°** doğu meridyenleri arasındadır.
- Ülkemizin kuzeyi ile güneyi arasında **6 paralel fark** ve **666 km** uzaklık vardır.
- Ülkemizin doğusu ile en batısı arasında **19 meridyen fark** ve **76 dakikalık** yerel saat farkı bulunur.

Göreceli (Özel) Konum: Dünya üzerindeki herhangi bir yerin kıtalara, okyanuslara, denizlere, yer şekillerine, yer altı kaynaklarına, ulaşım yollarına ve komşu ülkelere göre belirlenen konumudur.

Ülkemizin Göreceli Konumu

- Ülkemiz Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine **en çok yaklaştığı** yerdedir.
- Ülkemizde bulunan **İstanbul Boğazı** ve **Çanakkale Boğazı** ile kıtaları birbirine bağlayan önemli geçiş yollarını oluşturur.
- Ülkemiz yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından **zengindir**.
- Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili **bir yarımadadır**.
- Ülkemizde batıdan doğuya doğru **yükselti artar**.
- Ülkemizin yeryüzü şekilleri engebelidir.

KITALAR VE OKYANUSLAR

Kıta: Kendine bağlı adalarla beraber çevresi sularla kaplı büyük kara parçalarına kıta denir.

Okyanus: Yeryüzündeki derin ve geniş çukurları dolduran **büyük su kütlelerine** okyanus denir.

- Dünya üzerinde yedi tane kıta vardır. **Asya, Afrika, Kuzey Amerika, Güney Amerika, Antarktika, Avrupa, Okyanusya (Avustralya)** kıtası.
- Dünya üzerinde üç tane okyanus vardır. Bunlar **Büyük (Pasifik) Okyanus, Atlas (Atlantik) Okyanusu** ve **Hint Okyanusu'dur**.

> ÜLKEMİZİN FİZİKİ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Fiziki Harita: Sınırları belirli bir alanda dağ, ova, plato, akarsu gibi yeryüzü şekillerini gösteren haritalara **fiziki harita** denir. Fiziki haritalarda kullanılan **renklerin anlamları** vardır:

Mavi Deniz, göl, akarsu gibi su kütleleri

Yeşil 0-500 Metre

Sarı 500-1000 Metre

Kahverengi 1000 Metre yukarısındaki yükseltiyi gösterir.

NOT: Fiziki haritalarda yeşil renkler **ormanları değil** yükseltinin az olduğu yerleri gösterir.

Fiziki Haritalarda Bulunan Yeryüzü Şekilleri

Dağ: Çevresine göre daha yüksek ve tabandan zirveye kadar eğimli yamaçları olan yeryüzü şekillerine “dağ” adı verilir. Fiziki haritalarda dağlar **kahverengi renk** ile gösterilir.

Göl: Karalar içindeki çukurlarda birikmiş durgun **su kütlelerine** göl denir.

Plato: Akarsular tarafından derin bir biçimde yarılmış, **çevrelerine göre yüksekte kalan düzlüklere** plato denir.

Vadi: Akarsuların yataklarını **aşındırarak** oluşturduğu yeryüzü şekillerine vadi denir

Ova: Çevrelerine göre alçakta kalan, akarsular tarafından yarılmamış geniş düzlüklere ova denir. Ovalar tarımın yoğun şekilde yapıldığı aynı zamanda hayvancılığın ve ulaşımın da geliştiği, **nüfusun fazla olduğu yerlerdir.**

Akarsu: Yeryüzünde, belirli bir yatak içinde, eğim boyunca sürekli veya zaman zaman **akan sulara** akarsu denir.

Ada: Etrafı sularla çevrili kara parçasına ada denir.

Yarımada: Üç tarafı surlarla çevrili olan kara parçasına yarımada denir.

Körfez: Denizin karanın içine sokulduğu **büyük su girintilerine** körfez denir.

Koy: Denizin karaya doğru giren **küçük ve dar girintilerine** koy denir.

Boğaz: İki denizi birbirine bağlayan **su geçitlerine** ise boğaz denir.

Ülkemizin Temel Fiziki Coğrafi Özellikleri

- Türkiye, ortalama yükseltisi **1132 metre** olan bir ülkedir.
- Ülkemizde batıdan doğuya doğru gidildikçe yükselti **genel olarak artar.**
- Ülkemizde dağlar **doğu-batı** yönünde uzanır. Bu nedenle ülkemizin kuzey ve güneyinde kıyı ile iç kesimler arasında **ulaşım zordur.**
- **Ülkemizde yeryüzü şekilleri çeşitliliği fazladır.**
- Bu durum Türkiye’deki iklim, bitki örtüsü, toprak türü, tarım ürünü, nüfusun dağılışı ve ekonomik faaliyet vb. özelliklerin coğrafi yapıya göre **farklılaşmasına** neden olur.

Ülkemizde Farklı İklim Görülmesinin Nedenleri

-Ekvatora Uzaklık: Ülkemizde güneyden kuzeye gidildikçe sıcaklık genelde azalır.

-Yükselti: Yükselti arttıkça **sıcaklık azalır.**

-Denizellik ve Karasallık: Denizler karalar üzerinde; kış mevsiminde **ılıman**, yaz mevsiminde ise **serin** bir etki yaparak sıcaklığı dengeler.

-Rüzgârlar: Ülkemizde kuzeyden esen rüzgarlar **sıcaklığı düşürürken** güneyden esen rüzgarlar **sıcaklığı artırır** bu durumun sebebi matematik konumdur.

-Dağların Uzun Yönü: Ülkemizin batısında dağlar dik uzandığı için deniz üzerinden gelen hava iç kesimlere sokulabilir. Kuzey ve güneyinde ise dağlar paralel uzandığı için deniz üzerinden gelen hava iç kesimlere sokulmakta zorlanabilir.

-Bakı: Bakı, bir yerin güneşe dönük olma durumudur.Ülkemizin bakı durumu, güney yönüdür. Bu yüzden güney yamaçlar ülkemizde **daha sıcaktır.**

ÜLKEMİZDE GÖRÜLEN İKLİM TİPLERİ**Karadeniz İklimi**

- Ülkemizde **Karadeniz’in kıyı kesimlerinde** gözüktür.
- Yazlar serin, kışlar ise ılık geçer. **Her mevsim yağış görülür.** En fazla yağışı sonbaharda alır.
- Bitki örtüsü **ormandır.** Evlerin yapı malzemesi ahşaptır.
- **Çay**, fındık, mısır gibi ürünler yetişir.
- Bu ikliminin görüldüğü yerlerde ormancılık ve orman sanayisi **gelişmiştir.**

Akdeniz İklimi

- Ülkemizde **Akdeniz, Ege ve Marmara kıyılarında** gözüktür.
- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. En fazla yağışı kışın alır.
- Akdeniz ikliminde bitki örtüsü **makidir.**
- Evlerin yapı malzemesi **taştır.**
- Yaz mevsiminin uzun olması nedeniyle **yaz turizmi** gelişmiştir.
- Kışlar ılık geçtiği için **seracılık faaliyeti** gelişmiştir.
- Turunçgiller (mandalina, portakal, limon greyfurt), zeytin, fıstık, pamuk, susam, muz, tütün, üzüm, incir ve birçok sebze ve meyve yetişir.

Karasal İklim

- Ülkemizde **İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu Bölgesi ve Marmara’nın iç kesimlerinde** görülür
- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve karlı geçer. En fazla yağışı ilkbaharda, en az yağışı yazın alır.
- Bitki örtüsü **bozkırdır.** Evlerin yapı malzemesi **kerpiçtir.**
- Buğday, arpa, şekerpancarı, mercimek, nohut gibi tarım ürünleri yetişir.

> ÜLKEMİZİN BEŞERİ COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Beşerî Coğrafya: İnsanların tarım, sanayi, ulaşım, yerleşme, nüfus, vb. faaliyetler ile çevre üzerinde yaptığı ya da yapmakta olduğu değişiklikleri inceleyen **bilim dalıdır.**

Nüfus: Sınırları belirli bir alan (köy, ilçe, il, bölge, ülke vs.) içerisinde yaşayan **insan sayısına** nüfus adı verilir.

- Osmanlı Devleti 'nde II. Mahmut, askerlik yapabilecek vatandaşları ve yeni vergi kaynaklarını tespit edebilmek amacıyla **1831 yılında** nüfus sayımı yaptırmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde ilk düzenli nüfus sayımı **1927 yılında** yapılmıştır. 1935 yılından sonra her **5 yılda bir** bu sayım tekrarlanmıştır.
- 1990 yılından sonra her **10 yılda bir** nüfus sayımı yapılması kararı alınmıştır. 2007 yılında ülkemizde **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne** geçilmiştir.

Nüfus Sayımının Amaçları

- Ülkenin nüfus artış hızını tespit ederek **nüfus planlaması** yapmak
- Ülke kaynaklarının nüfusa göre kullanımını planlamak
- Okul çağındakilerin sayısını belirleyerek ihtiyaç olan **okul sayısını** tespit etmek
- İşsiz insan sayısını belirlemek ve **yeni iş alanlarının** oluşturulmasını sağlamak
- Ülkemizin nüfusu **2022 TÜİK** verilerine göre **85 milyon 279 bin 553** kişidir.

En fazla nüfusa sahip illerimiz

1. İstanbul 15 milyon 907 bin 951 kişi
2. Ankara 5 milyon 782 bin 285 kişi
3. İzmir 4 milyon 462 bin 56 kişi

En az nüfusa sahip illerimiz

1. Bayburt 84 bin 241 kişi
2. Tunceli 84 bin 366 kişi
3. Ardahan 92 bin 481 kişi

Nüfusun Dağılımını Etkileyen Doğal Faktörler

İnsan etkisi olmadan kendiliğinden doğada oluşan faktörlerdir.

Yeryüzü Şekilleri: Ülkemizde yeryüzü şekillerinin sade olduğu ova ve platolarda **nüfus fazladır.** Ülkemizde dağlık ve engebenin fazla olduğu yerde **nüfus azdır.**

İklim: Ülkemizde iklimin ılıman olduğu denize kıyısı olan yerlerde **nüfus fazladır.** Ülkemizde karasal iklimin çok sert geçtiği yerlerde **nüfus azdır.**

Su Kaynakları: Su, insanın yaşamını devam ettirmesi için en temel kaynaklardan biridir. Geçmişten günümüze insanlar **su kaynaklarının etrafını** yerleşim yeri olarak seçmiştir.

Bitki Örtüsü: Gür bitki örtüsü ulaşımı, tarımı ve konut yapımını **olumsuz etkiler.**

Toprağın Özelliği: Toprağın verimli olduğu yerlerde **nüfus fazladır.** Toprağın verimsiz olduğu yerlerde **nüfus azdır.**

Nüfusun Dağılımını Etkileyen Beşeri Faktörler

Tarım: İklimin uygun olduğu su kaynaklarına yakın ovalar tarım için elverişlidir buralarda **nüfus fazladır.**

Ulaşım: Ulaşım imkânlarının geliştiği yerlerde sanayi ve ticaret de gelişmiştir. Bu durum iş imkânlarını artırdığı için ulaşımın geliştiği yerlerde nüfus da **fazla olur.** Ulaşım imkânlarının gelişmediği yerlerde **nüfus azdır.**

Sanayi: Sanayi tesisleri ham madde kaynaklarına yakın ve ulaşım imkânlarının geliştiği yerlere kurulmuştur. Sanayi tesisleri fabrikalaşmaların olduğu yerlerdir ve insanlara iş imkanı sağlar bu yüzden buralarda **nüfus fazladır.**

Madencilik: Madencilik geliştiği yerlerde iş imkanı fazladır ve **insan gücüne** ihtiyaç duyulur.

Hizmet Sektörü: Eğitim, sağlık, ulaşım, bankacılık, turizm gibi faaliyetler hizmet sektörü içerisinde yer alır. Dışarıdan göç aldıkları için hizmet sektörünün geliştiği yerlerin **nüfusları da fazladır.**

Turizm: Turizm faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı yerlerde **nüfus fazladır.**

Ticaret: Sanayinin geliştiği yerlerde ticaret gelişmiştir buralarda **nüfus fazladır.**

Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetler

Tarım: İnsanların **toprağı işleyerek** ürün elde etmesine tarım denir. Ülkemizde tarım, iklim ve yeryüzü şekillerinin uygun olduğu kıyı kesimlerde yoğundur.

Örnek: Çukurova, Bafra, Çarşamba, Konya, Bursa ovaları

Hayvancılık: Hayvanların ürünlerinden, gücünden yararlanılmasına dayanan ekonomik faaliyete **hayvancılık** denir.

Örnek: İstanbul, Bursa, İzmir, Ankara'da kümes hayvancılığı yapılmaktadır.

Örnek: Erzurum- Kars Platosunda mera hayvancılığı yapılmaktadır.

Örnek: Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği karasal iklimin görüldüğü yerlerde yaygındır.

Madencilik: Ülkemiz **maden çeşitliliği** bakımından zengin bir ülkedir. Madenin çıkarıldığı yerlerde ekonomik faaliyet gelişir ve buna bağlı olarak nüfus artar.

Örnek: Zonguldak'ta taşkömürü, Batman'da petrol, Soma'da (Manisa) linyit, Murgul'da (Artvin) bakır, Seydişehir'de (Konya) alüminyumun çıkarılmaktadır.

Sanayi: İşlenmemiş (ham) ya da yarı işlenmiş maddelerin işlenerek mamul (kullanılabilir) madde hâline getirilmesine sanayi denir.

Örnek: İstanbul, İzmir, Kocaeli sanayinin geliştiği illerdir.

Su Kaynakları: Ülkemiz yer üstü **su kaynakları bakımından zengindir.** Su kaynakları tarım alanlarının sulanması, insanların içme suyu ihtiyacının giderilmesi, enerji üretimi vb. amaçlarla kullanılır.

Örnek: Denizler turizm, balıkçılık ve ulaşım gibi amaçlarla kullanılabilir.

> DÜNYADA İKLİM VE YAŞAM

Ülkemizde olduğu gibi dünyanın farklı yerlerinde de çeşitli iklimler etkili olmaktadır.

İklimin Etkilediği Faktörler

- Bitki örtüsü
- Nüfus ve yerleşme
- Sanayi ve turizm
- Beslenme alışkanlıkları
- Yetiştirilen tarım ürünleri
- Giyilen kıyafetler
- Ulaşım
- Isınma şekli

ILIMAN İKLİMLER**Akdeniz İklimi**

- Akdeniz iklimi Akdeniz’e kıyısı olan ülkelerde, Avustralya’nın güneybatısında, Şili’nin orta kesimlerinde, Kuzey Amerika kıtasındaki Kaliforniya çevresinde ve Güney Afrika Cumhuriyeti’nde Kap bölgesinde görülür.
- Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer.
- En fazla yağışı **kış** mevsiminde alır.
- Akdeniz ikliminde bitki örtüsü, **maki** adı verilen kısa boylu ağaçlardır.
- Kışlar ılık geçtiği için **seracılık faaliyeti** gelişmiştir.
- Yaz mevsiminin uzun olması nedeniyle **yaz turizmi** gelişmiştir.
- Turuncgiller (mandalina, portakal, limon greyfurt), zeytin, fıstık, pamuk, susam, muz, tütün, üzüm, incir ve birçok sebze ve meyve yetişir.
- İklim şartları elverişli olduğu için, insanlar ince kıyafetler giymeyi ve serin tutan taş evlerde yaşamayı tercih ederler.

SOĞUK İKLİMLER**Kutup İklimi**

- Kuzey ve güney kutup noktalarına yakın olan yerlerde görülür. Kuzey Kutbu çevresinde, Antarktika’da ve Grönland Adası’nın iç kısımlarında etkilidir.
- Yıl boyunca hava sıcaklığı **0°C’nin altındadır.**
- Genellikle **kar yağışı** görülür.
- Kutup bölgesinde yaşayan halka **Eskimo** adı verilir.
- Toprak yıl boyu buz ve karla kaplıdır bu yüzden tarım yapılmaz.
- Temel geçim kaynakları avcılık ve balıkçılıktır(buzları kırarak).
- Ulaşım aracı olarak köpeklerin çektiği kızaklar kullanılır.
- Buzdan yapılan **iglo** adı verilen evlerde yaşarlar.
- **Kürkü ve kalın kıyafetler** giyerler.
- Kutup ayları ve kutup tilkileri burada yaşayan en bilinen hayvan türüdür.
- Bitki örtüsü yoktur.

SICAK İKLİMLER**Çöl İklimi**

- Arabistan yarımadası, Kuzey Afrika’da Sahra bölgesinde, Avustralya’nın iç kesimlerinde, Asya’da Gobi ve Taklamakan, Afrika’nın güney kesimlerinde Namib ve Kalahari çöllerinde gözüktür.
- Çöl ikliminde hava gündüzleri çok sıcak, geceleri ise çok soğuktur.
- Yağışlar yok denecek kadar azdır.
- Bitki örtüsü kurakçıl otlar ve **kaktüstür.**
- Ulaşımda sıcaklığa dayanabilen **develer** kullanılır.
- İnsanlar uzun ve **açık renkli kıyafetler** giyerler.
- **Vahaların (Sulak yerler)** dışındaki yerler yaşam için elverişli değildir.
- Evler sazlıktan ve kerpiçten yapılır.

Ekvatorial İklim

- Ekvator çevresinde gözüktür. Brezilya, Amazon ve Kongo Havzalarında gözüktür.
- Sıcaklıklar yıl boyunca genellikle **20°C’nin üzerindedir.**
- Yıllık ve günlük sıcaklık farkı azdır.
- **Her mevsim düzenli olarak yağış alır.**
- Bitki örtüsü yıl boyunca yeşil kalabilen, uzun boylu ağaçların oluşturduğu **sık ormanlardır.**
- Evler **ahşaptan** yapılır.
- Birçok bitki ve hayvan türü bulunur.
- Ekvatorial iklimin görüldüğü yerlerde, ormancılık halkın önemli geçim kaynaklarından biridir.
- Tropikal ürünler, kahve, Hindistan cevizi, kakao, muz buralarda yetiştirilen önemli tarım ürünleridir
- İnsanlar genellikle 1000-2000 metre yükseklikte olan yerlerde yaşarlar.

Muson İklimi

- Güneydoğu Asya’da Çin, Hindistan, Japonya, Pakistan, Tayvan ve Bangladeş gibi ülkelerde görülür.
- Muson ikliminde **yazlar çok yağışlı, kışlar ise kuraktır.**
- Muson rüzgarlarına bağlı olarak yağışların büyük kısmı yaz aylarında düştüğünden sık sık sel felaketleri meydana gelir
- Bitki örtüsü geniş yapraklı muson ormanlarıdır. Bu ormanların tipik ağacı ise **teak (tik) ağacıdır.**
- Evler ahşaptan ve sazlıktan yapılır.
- Pirinç ve çay gibi ürünler yetiştirilir.